

Оксана Бартків

доцент кафедри соціальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Євгенія Дурманенко

доцент кафедри соціальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Функції діяльності соціального педагога в літньому дитячому оздоровчому таборі

Анотація. У статті аналізуються основні функції діяльності майбутнього соціального педагога в літньому дитячому оздоровчому таборі. Акцентовано увагу на тому, що готовність соціального педагога до роботи в дитячих оздоровчих таборах розуміється як складне багатоаспектне особистісне утворення, що є фундаментальною умовою успішного виконання функцій організації ефективного дозвілля, відпочинку та оздоровлення школярів. У свою чергу, підготовка студентів до роботи в літніх оздоровчих таборах розглядається як складова загальної професійної підготовки, результатом якої є позитивне ставлення до професії, усвідомлення мотивів і потреб студентів у роботі в дитячих таборах, наявність професійно-важливих якостей особистості, її соціальної зрілості, почуття відповідальності за власну діяльність, а також відповідні знання, вміння і навички. Організуючи відпочинок й дозвілля школярів майбутні соціальні педагоги у дитячому оздоровчому таборі виконують наступні функції: організаторську, виховну, комунікативну, діагностичну, прогностичну, компенсуючу та суспільно-педагогічну.

Ключові слова: літній дитячий оздоровчий табір, готовність соціального педагога до роботи в дитячих оздоровчих таборах, підготовка студентів до роботи в літніх оздоровчих таборах, функції діяльності соціального педагога в дитячому оздоровчому таборі.

О. Барткив, Е. Дурманенко. Функции деятельности социального педагога в летнем детском оздоровительном лагере

Аннотация. В статье анализируются основные функции деятельности будущего социального педагога в летнем детском оздоровительном лагере. Акцентируется внимание на том, что готовность социального педагога к работе в детских оздоровительных лагерях рассматривается как сложное многоаспектное личностное образование, является фундаментальным условием успешного выполнения функций организации эффективного досуга, отдыха и оздоровления школьников. В свою очередь, подготовка студентов к работе в летних оздоровительных лагерях анализируется как составляющая общей профессиональной подготовки, результатом которой является положительное отношение к профессии, осознание мотивов и потребностей студентов в работе в детских лагерях, наличие профессионально важных качеств личности, ее социальной зрелости, чувство ответственности за свою деятельность, а также соответствующие знания, умения и навыки. Организуя отдых и досуг школьников будущие социальные педагоги в детском оздоровительном лагере выполняют следующие функции: организаторскую, воспитательную, коммуникативную, диагностическую, прогностическую, компенсирующую и общественно-педагогическую.

Ключевые слова: летний детский оздоровительный лагерь, готовность социального педагога к работе в детских оздоровительных лагерях, подготовка студентов к работе в летних оздоровительных лагерях, функции деятельности социального педагога в детском оздоровительном лагере.

Постановка наукової проблеми та її значення. У період побудови високорозвиненої української держави гостро стоїть проблема особистісного розвитку фахівця та формування його професійної компетентності й майстерності. З огляду на різноманітні варіанти інтерпретації компетентності, в яких різні вимоги звернені до однієї і тієї самої

особистості, можна виділити на цій основі своєрідний особистісний аспект розглянутого явища. Він виявляється в усвідомленні фахівцем своєї якісної визначеності, в оцінці своїх професійних здібностей з погляду специфічних особливостей і вимог професійної діяльності.

Особливо актуалізується ця проблема стосовно фахівців освітньої сфери, оскільки саме вони відповідають за готовність підростаючого покоління жити, працювати і творити в сучасному швидкозмінному світі, сміливо реалізувати власні стратегії поведінки, самостійно й нетрадиційно мислити, здійснювати моральний вибір і нести за цей вибір відповідальність як перед собою, так і перед суспільством в цілому.

Професійна діяльність соціального педагога є досить складною системою взаємопов'язаних між собою дій у школі та в позашкільних закладах, підпорядкованих загальним закономірностям процесу виховання.

Сучасні умови соціального розвитку суспільства, які обумовили взаємодію всіх його виховних сил, потребують конкретизації моделі педагога нового типу, педагога компетентного, соціально активного, спроможного координувати виховну діяльність у мікросередовищах різного типу. Педагог нового типу – це той, хто навчився організовувати навчально-виховний процес школи та в позашкільних установах у системі соціальних зв'язків.

Мета статті полягає в характеристиці готовності соціального педагога до роботи в оздоровчому таборі, яка логічно впливає із основних функцій його діяльності.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема діяльності табору оздоровлення та відпочинку постійно привертає увагу науковців. Зокрема, глибоко і різнобічно розкриваються питання управління позашкільним педагогічним процесом (М. Грицан, В.Сагарда, Т. Сущенко та ін.). На формуванні особистісних рис соціального педагога у таборі відпочинку та оздоровлення й на його психологічній підготовці наголошували І. Гуппал, М. Дік, Е. Козлов, Л. Корнева, А. Кузнецов, В. Новікова, Е. Рогов, М. Сисоева, Г. Чернишова та ін. Методика підготовки студентів до організації та

проведення дозвілля в оздоровчому таборі розроблялася О. Ілліною, Є. Коваленко, В. Соловою, Н. Стрельніковою, О. Столяренко, М. Хойхіним, Н.Яковець та ін. Водночас теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що до цього часу залишилися недостатньо з'ясованими функції діяльності соціального педагога в літньому оздоровчому таборі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Виховна робота в дитячому оздоровчому таборі включає розумне поєднання відпочинку, праці, спорту з пізнавальною, естетичною, оздоровчою діяльністю. Зміст, форми і методи роботи соціального педагога в цьому позашкільному закладі визначаються його статутом, педагогічним колективом і ґрунтуються на принципах ініціативи і самодіяльності дітей та учнівської молоді, демократії і гуманізму, розвитку національних і культурно-історичних традицій, пріоритетності загальнолюдських духовних досягнень і цінностей. Контингент дітей у таборі різний за рівнем вихованості, загальним розвитком, інтересами, ідеалами, світоглядом. Тому бути соціальним педагогом, вожатим у літньому оздоровчому таборі – це бути поруч і трохи попереду, що означає вміти організувати творче колективне життя дітей, пробудити в них ініціативу, самостійність.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що феномен готовності науковцями розглядається як:

– якість особистості, яка визначає настанови на професійні ситуації й завдання (В. Кулюткін, В. Марищук, Л. Нерсесян, А. Ухтомський та ін.);

– активний стан особистості, що викликає діяльність (О. Асмолов, М. Левітов, А. Прангішвілі, Д. Узнадзе, В. Ядов та ін.);

– наслідок діяльності (М. Д'яченко, Л. Кандибович, М. Мамазян, Г. Храмова та ін.). Поняття готовності також використовується науковцями в різних значеннях: настанови, якості, пильності, чекання, наміру.

Нами готовність соціального педагога до роботи в дитячих оздоровчих таборах розуміється як складне багатоаспектне особистісне утворення, що є фундаментальною умовою успішного виконання функцій організації ефективного дозвілля, відпочинку та оздоровлення школярів. Означена готовність входить до числа таких основних якостей особистості соціального педагога, які забезпечують його професійну усталеність.

Слід наголосити, що готовність до педагогічної діяльності в літніх оздоровчих таборах – це цілісна характеристика особистості. Її структура ґрунтується на врахуванні таких компонентів:

- 1) особистісні якості (психологічні та професійно важливі);
- 2) професійна спрямованість (сукупність мотивів педагогічної діяльності; інтерес до неї, ціннісні орієнтації);
- 3) знання, необхідні для роботи в літніх оздоровчих таборах;
- 4) вміння як рівень майстерності у використанні набутих знань [5].

Готовність студентів до роботи в літніх таборах формується в процесі професійного навчання. Тому, підготовку студентів до роботи в літніх оздоровчих таборах розуміємо як важливу складову загальної професійної підготовки, результатом якої є позитивне ставлення до професії, усвідомлення мотивів і потреб студентів у роботі в дитячих таборах, наявність професійно-важливих якостей особистості, її соціальної зрілості, почуття відповідальності за власну діяльність, а також відповідні знання, вміння і навички.

Змістом підготовки студентів до роботи в літніх таборах є :

- ознайомлення з умовами побуту, правилами внутрішнього розпорядку, традиціями оздоровчого закладу, планування роботи дитячого колективу, формування органів самоврядування;
- вивчення специфіки проявів вікових та індивідуальних особливостей дітей, стану їхнього здоров'я, умов життя та виховання;

- організація самообслуговування, колективно-творчої діяльності за всіма напрямками виховання (розумового, морального, естетичного, трудового, фізичного, екологічного);
- забезпечення активного відпочинку дітей, дотримання режиму проведення санітарно-оздоровчої та індивідуальної виховної роботи з ними [4, с. 12].

Не підлягає сумніву, що ключовою фігурою у створенні сприятливого середовища для культурно-дозвілєвого відпочинку та оздоровлення школярів є соціальний педагог. У свою чергу це висуває особливі вимоги до професійної й особистісної готовності майбутніх соціальних педагогів, оскільки у ході літньої педагогічної практики студенти організують виховну роботу в оздоровчому таборі, вивчають особливості дітей і тимчасового загону, специфіку планування виховної роботи в період канікул; організують самостійну практичну діяльність як вихователя, методиста чи керівника гуртка; беруть участь у науково-дослідницькій роботі з психолого-педагогічних проблем. Крім того, відбувається розвиток особистості студента в таких напрямках: засвоєння методів дослідження індивідуально-психологічних особливостей вихованців, стилю міжособистісних взаєностосунків; формування навичок рефлексії, власного стилю професійної діяльності, вмінь виявляти, аналізувати та долати педагогічні труднощі [5].

Організуючи відпочинок й дозвілля школярів майбутні соціальні педагоги у дитячому оздоровчому таборі виконують досить багатопланові функції. Домінуючою, на наш погляд, є організаторська функція, оскільки, організуючи діяльність дітей, учителів і батьків, соціальний педагог має вміти створювати відповідні педагогічні ситуації і включати в них вихованців у ролі активного суб'єкта. Уміння організувати – це мистецтво виховання, мистецтво залишатися одночасно рівноправним учасником спільної діяльності і непомітним її керівником.

Аналіз специфіки діяльності соціального педагога дозволив виявити наступну його функцію – комунікативну, змістом якої є встановлення контактів, особистих і ділових, з батьками, школою, громадськими дитячими і молодіжними організаціями, залучення їх до соціалізуючого процесу у мікросоціумі, налагодження взаємозв'язків і взаємодії між різними соціально-виховними інститутами при організації виховної діяльності.

Окрім організаторської і комунікативної соціальний педагог виконує й діагностичну і прогностичну функції. Що стосується першої з них, то варто відзначити, що соціальний педагог постійно вивчає особистість вихованця, динаміку розвитку його окремих якостей, міру і спрямованість впливу тимчасового мікросередовища, всі позитивні і негативні фактори, які впливають на особистість. Ставлячи такий "соціальний діагноз", педагог проектує і прогнозує процес виховання на період табірної зміни, а також діяльність усіх інституцій щодо керівництва процесом соціального становлення особистості.

Соціальний педагог, здійснюючи принцип наступності і безперервності виховання втілює в життя і компенсуючу функцію в дитячих оздоровчих таборах, реалізація якої по відношенню до школи дає можливість дітям не лише відпочити, зняти фізичне і психічне навантаження навчального року, але й сприяє створенню нових умов для збагачення їх соціального досвіду отримання перевірки і застосування нових знань і вмінь в різноманітній практичній діяльності, яка наповнена грою, романтикою і базується на розвитку дитячої ініціативи самодіяльності.

У процесі різноманітної виховної діяльності табору проходить розвиток особистості дитини в колективі і оточуючого середовища. Оздоровчий і виховний процес у таборі здійснюються у сприятливих умовах природного і соціального оточення. Все, що розкинулося навколо дитячого оздоровчого табору, може виявитися нейтральною зоною, а може стати важливим виховним фактором. Табір і його околиці – нове, незнайоме для дитини оточення. Воно, звісно, приваблює дитину і треба їй допомогти

проникнути в нього. Багатство колективних творчих справ, до яких залучаються школярі, їх змінність та яскрава емоційна забарвленість, романтика, гра, інтерес, сприяють вихованню активності, відповідальності за доручену справу, взаємодопомоги і взаємоповаги, товариськості, чуйності та ін.

Не можна не з акцентувати увагу на тому, що для професійного виконання функцій соціальний педагог повинен бути перш за все соціально активним. Тільки така особистість спроможна реалізовувати сучасну суспільно-педагогічну функцію, яка є провідною у виховній роботі суспільства і спрямована на створення сприятливого, педагогічно доцільного довкілля.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що соціальна активність педагога має різні рівні прояву тих чи інших якостей. Науковці виокремили такі основні ознаки, які визначають соціальну активність соціального педагога:

- світоглядна і професійна переконаність педагога щодо правильності здійснюваної суспільством соціально-виховної політики, яка, як відомо, завжди віддзеркалює суспільні потреби і цілі, поставлені перед освітою;
- зацікавленість, прояв людиною прагнення до вдосконалення життя, бажання і поривання внести свою частку у підвищення рівня вихованості молодого покоління;
- прояв суб'єктом самостійності при вирішенні проблем, які постають у процесі діяльності. І саме на самостійності базується творче ставлення до справи, прагнення до позитивного результату, цілеспрямованість, працьовитість;
- наявність і прояв комунікативних умінь, які не є тотожними з комунікабельністю особистості. Так, В. Кан-Калік характеризує комунікативність як явище багатопланове, що поєднує ряд компонентів, серед яких особливе значення мають комунікабельність, соціальна спорідненість, альтруїстичні

тенденції. Автор наголошує, що під комунікабельністю доцільно розуміти здатність людини відчувати задоволення від процесу спілкування з іншими людьми. Соціальна спорідненість – це бажання бути серед інших людей, тобто соціальну спорідненість потрібно розглядати як стійкий утвір, пов'язаний із професійно-педагогічною спрямованістю особистості педагога. Альтруїстичні тенденції в емоціях особистості пов'язані з бажанням приносити радість людям, з якими вона спілкується, із співпереживанням радості іншого тощо [2].

Отже, соціальна активність – це інтегрована якість людини, обумовлена як особистісною характеристикою, так і впливом різних факторів довкілля, що виражається у її зацікавленості і готовності до удосконалення та творчого перетворення навколишньої дійсності. Ми акцентуємо увагу на цій якості соціального педагога, оскільки саме соціальна позиція виражає систему ставлення соціального педагога до суспільства, норм, правил, вимог, до людей і до самого себе. Можна сказати, що соціальна активність є найважливішим критерієм сформованості професійної психолого-педагогічної готовності соціального педагога.

Схематично професійну готовність майбутнього соціального педагога в дитячому оздоровчому таборі можна подати наступним чином:

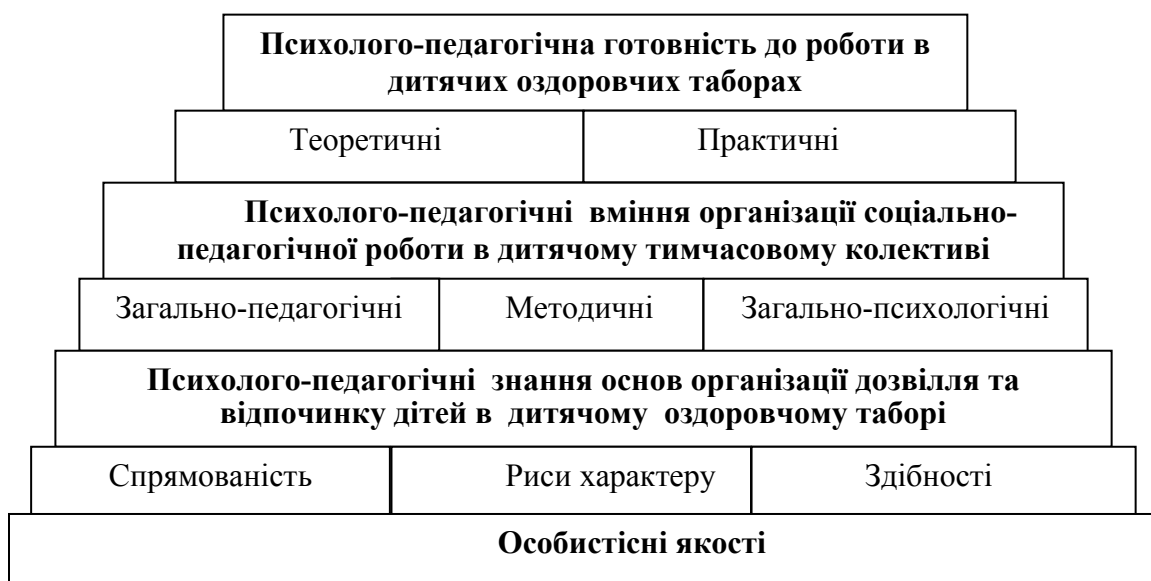

Рис. 1. Компоненти психолого-педагогічної готовності студентів до роботи в дитячому оздоровчому таборі

Отже, починаючи роботу в літньому дитячому таборі оздоровлення і відпочинку, соціальний педагог має володіти основними психолого-педагогічними знаннями і професійними вміннями та навичками з проблем соціального виховання дітей і підлітків в умовах табірної зміни.

При цьому на теоретичному рівні має знати:

- соціально-педагогічні основи функціонування загонів, їх структурних і вікових особливостей;
- вплив специфіки відкритого мікросередовища, довкілля, звичаїв і традицій табору на організацію соціально-виховної роботи;
- соціально-педагогічні передумови режиму життєдіяльності дітей і підлітків в умовах табірної зміни, його позитивні сторони і недоліки; взаємодії довкілля і формування особистості вихованця;
- принципові положення щодо створення загонів, мікрогруп, творчих об'єднань за інтересами та їх роль у соціальному вихованні особистості;
- педагогічні умови соціально-виховної роботи в оздоровчому таборі, шляхи активізації участі всіх суб'єктів у виховній діяльності;
- використання позитивних педагогічних надбань оздоровчих таборів.

Соціальний педагог повинен розвивати такі педагогічні вміння як:

- визначати оптимальні для конкретної мікрогрупи методики соціально-виховної роботи;
- створювати дитячі та підліткові об'єднання за інтересами, забезпечувати управління їх діяльністю;

- зацікавлювати і залучати до роботи з дітьми в умовах табірної зміни батьків, фахівців різного профілю, різні дитячі та молодіжні громадські організації;
- забезпечувати успішну діяльність різних дитячих клубів, гуртків;
- використовувати кращі новітні педагогічні технології, адекватні поставленим соціально-педагогічним завданням у тимчасовому мікросередовищі [1].

Однією із обов'язкових якостей соціального педагога є його широка ерудиція. Виховання сучасного громадянина потребує від соціального педагога володіння знаннями з різноманітніших галузей: науки, культури, мистецтва, спорту. Тому, безперечно, основою його ерудиції має бути гуманітарна освіта, яка включає філософію, педагогіку, соціальну педагогіку, соціологію, соціальну і педагогічну психологію, історію, мистецтво і літературу тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, позашкільне середовище, в якому формуються людські якості вихованців, є багатофакторним і досить суперечливим. Воно складне, насамперед, для педагогічного управління діяльністю і спілкуванням школярів, його вплив на особистість відбувається стихійно. А тому, щоб подолати ці труднощі, майбутній соціальний педагог повинен бути добре ознайомлений з особливостями роботи у такому середовищі та реалізувати на практиці організаторську, виховну, комунікативну, діагностичну, прогностичну, компенсуючу та суспільно-педагогічну функції.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Перспективним є дослідження питань підготовки студентів до організації дозвілля дітей за різними напрямками виховання: громадянським, трудовим, естетичним, фізичним; розробки методики педагогічного керівництва самовихованням студентів з метою формування у них особистісних якостей; дослідження керівництва позашкільною практикою у взаємодії педагогічних закладів з оздоровчими.

Література

1. Бартків О.С. Організація оздоровлення та відпочинку дітей у літньому таборі / О.С.Бартків, Є. А. Дурманенко, В. Г. Грановський //навчально-методичний посібник. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014.– 248с.
2. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : кн. Для учителя / В. А. Кан-Калик. — М. : Просвещение, 1987. — 190 с.
3. Організація педагогічної практики у літніх дитячих оздоровчих закладах: метод. рекомендації / Л.М.Кириченко, Н.П.Онищенко, Ю.Г. Підборський. – К. : Знання України, 2004.– 60 с.
4. Цуприк С. І. Підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів до роботи в літніх оздоровчих таборах / С.І.Цуприк : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спец.13.00.04 - теорія та методика професійної освіти .– Вінниця – 2011.– 22с.
5. Яковлева О. П. Формування комунікативних умінь майбутніх учителів у процесі виховної роботи в оздоровчих таборах/ О.П.Яковлева : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спец.13.00.07 - теорія та методика виховання. – Київ – 2002.– 23с.